

quæ evenit quando vir, mortua conjuge, aliam ducit, permittitur; 2. *quamvis absolute juri naturali non repugnet*; per se enim loquendo hæc illi non repugnat, ut observat Angelicus¹: neque ex parte generationis, cum unus vir possit plures mulieres fœcundare; neque ex parte educationis prolis, quia unus pater valet educare plures filios, sicut unus magister plures discipulos. Hinc patet contra Calvinum non peccasse Patriarchas qui Deo permittente, plures habuerunt uxores².

456. Q. 4. *An matrimonium sit indissolubile?*

R. Certum est, vivente comparte, hoc matrimonio generatim loquendo convenire, ut nequeat amplius dissolvi: matrimonium contractus quidem est, sed contractus natura sua indissolubilis, ac nimium ab aliis contractibus diversus. Probat: 1. ex Apostolo, qui ait: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit*³; 2. ex Tridentino: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generi parens Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*⁴. Quæ verba etiam de matrimonio rato sunt accipienda, ut notant Salmanticenses, cum ea indistincte prolata sint: 3. ex inconvenientibus: aliter enim lata esset via matrimoniorum dissolutionibus. Societas conjugalis concuteretur, familiæ turbarentur, et animi ubique forent anxii; quot enim, primo frigescente amore, novos semper inquirerent malæ libidinis vesania ducti! Esto, quod nonnunquam societas inter con-

¹ Suppl. q. 65, a. 4.

² Hoc tamen semper intelligendum est absolute loquendo, uti notavimus. Non enim negandum est, polygamiam non adeo naturali jure congruere; si enim se totam tradit mulier uni viro, ita et totum videtur quod debeat vir se tradere uni uxori. Adde numerosam prolem difficilius contineri; et plures simul uxores difficilius in pace vivere. Merito ergo Christus matrimonium ad primævam institutionem revocavit dicens: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculinum et feminam fecit eos, et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una; itaque jam non sunt duo, sed una caro*. Matt. XIX. — V. Perrone, *De matrimonio christiano*, l. III, sect. 1, c. II, a. 2. — Ferraris, v^o *Polygamia*.

³ I Cor. VII. — ⁴ Sess. XXIV, *De matr.*

juges sit importabilis; at privata incommoda patienter toleranda, ut bonum generale obtineatur. Adde: illis incommodis satis provideri potest per separationem corporis, habitationis et etiam honorum conjugum (G).

DISPUTATIO SECUNDA DE MATRIMONII PRÆPARATIONE SEU DE SPONSALIBUS

CAPUT PRIMUM

DE SPONSALIIUM NATURA ET DIVISIONE.

457. Q. 1. *Quid sunt sponsalia?*

R. Sponsalia dicta sunt a *spondendo*, quia veteribus *mos fuit stipulari, et spondere sibi uxores futuras*: hinc puella quæ in uxorem promittitur, dicitur *sponsa*: ille vero, cui illa promittitur et qui ei repromittit, *sponsus*. Antiquissima est in Ecclesia catholica consuetudo præmittendi sponsalia matrimonio. Atque his fortasse de causis: 1. ut matrimonium maturiori consilio ineatur; 2. ut sponsi tempore intermedio valeant se præparare ad gratiam Sacramenti; 3. ut cognoscatur, an aliquod adsit impedimentum; 4. *ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilata*¹.

Quæ quidem causæ hæc versibus possunt exprimi:

*Serius ut volvas, animusque paretur ad alta,
Ne quid adhuc obsit, vincit ut mora firmet amores.*

458. Definiuntur sponsalia pressius: *Promissio mutua futuri matrimonii*. Communiter tamen definiri solent: *Promissio vera, deliberata, mutua, et signo sensibili expressa futuri matrimonii, inter personas idoneas ac determinatas*.

¹ S. Augustinus, l. VIII *Conf.*, c. III. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 851.

Dicitur: 1. *promissio*, non enim ad sponsalia sufficit simplex animi propositum. Sic qui diceret: *Volo te ducere in uxorem*, sponsalia non contraheret; quia hæc verba ordinarie loquendo continent quidem propositum promissionis, sed non promissionem ipsam.

2. *Vera*, id est ex animo; secus non esset nisi fictio promissionis. In foro tamen externo ad vitandas fraudes censentur verba menti conformia; sane *nemo existimandus est dixisse quod non mente agitaverit*¹.

3. *Deliberata*, scilicet cum tali mentis advertentia et libero voluntatis motu, qui sufficiat ad constituendum peccatum mortale; cum sponsalia obligent sub mortali. Hinc non remanet obligatus qui ad ea injuste inductus est vi aut dolo aut errore circa substantiam, vel circa substantialem conditionem. Hinc etiam sponsalia inita a furiosis, semifatis nulla sunt; non tamen ab iis qui rapti vehementi concupiscentia in mulierem, illi spondent, hæc enim concupiscentia committere relinquit sufficientem advertentiam.

4. *Mutua*, id est cum reciproco consensu et repromissione; nam contractus iste bilateralis esse debet: unde repromissione deficiente, nulla sunt sponsalia et invalida. Quare si Titius promittat nuptias Caiæ, quæ promissionem acceptet quidem, sed non repromittat, vi sponsalium in Titio nulla oritur obligatio; nam sponsalia ex jure debent esse *mentio et repromissio nuptiarum futurarum*, ac proinde involvere debent tacitam conditionem: *Si tu mihi repromiseris*².

5. *Signo sensibili expressa*; omnis enim contractus inter homines celebratur per aliquod signum externum: puta verbis, nutibus, litteris. Hoc autem signum debet esse de futuro matrimonio, non de præsentis; alioquin non promis-

¹ L. VII, § 2, ff. de supel. leg. — Ferraris, v° *Sponsalia*.

² L. I, ff. de sponsalibus. Neque, si desit talis repromissio, habetur impedimentum publicæ honestatis. Attamen si non vi sponsalium, obligaretur promittens vi promissionis ad fidelitatem servandam si revera constaret, ipsum voluisse se obligare independentem a repromissione alterius; stare enim potest promissio unius cum acceptatione alterius, qui non repromittat. At regulariter una pars non censetur se obligare independentem ab alia; quia quisque censetur velle contractum juxta ejus naturam.

sionem matrimonii, sed ipsum matrimonium exprimeret. Et notamus, quod S. Concilii Congregatio declaravit matrimonia clandestina neque uti sponsalia valere pro puberibus¹.

6. *Inter personas idoneas*, id est, quæ tum ætatem a jure præscriptam habeant, tum nullo alio impedimento prohibeantur. Quoad ætatem jure canonico ad validitatem sponsalium septennium requiritur²; et quidem completum; cum agatur de re adeo gravi et obligatoria. Attamen probabilius et communius docent, quod jure naturæ etiam puer remanet obligatus, si perfecto usu rationis polleat, et aliquo modo onera comprehendat, quæ secum affert status conjugalis; nam tum cum perfecta deliberatione se obstringeret. Quoad cetera autem impedimenta, illi dicuntur impediti, inter quos dari nequit matrimonium; sponsalia enim sunt promissio matrimonii: at frustra promittitur quod suo tempore non potest tribui omnino; vel non nisi cum peccato, uti esset, v. g., sponsalia Catholici cum hæretica vel vicissim; horum enim conjugium sine Pontificis dispensatione strictè vetatur.

7. *Determinatas*: sicut enim matrimonium debet esse unius cum una, ita et promissio illius. Hinc si quis duabus simul promitteret, se unam ex illis fore ducturum, hæc promissio licet ab aliis acceptata, induceret vinculum justitiæ, non sponsalium³.

459. Q. 2. *An subarrhatio annuli, id est ejus in digitum immissio; vel missio munerum jocularium teneant locum promissionis sponsalitiæ?*

¹ V. Benedictus XIV, *Notificatione* XLVI. Notant autem quod sponsalia, ubi Tridentinum non est promulgatum, transeunt in matrimonium per quodcumque signum maritali effectu exhibitum, v. g., per copulam. Ubi tamen obtinet Tridentinum, id non valet; quia opponitur clandestinitas.

² C. ad dissolvend. XIII, *De desp. impub.*

³ Aliter esset, si quis successive duabus promitteret: tunc cum prima contrahendum esset; quia cum illa sponsalia rite sunt consummata. Posteriori vero sponsalia non tenent; quia respiciunt promissionem jam alteri factam. Idque valet, ut communius et probabilius dicunt Anacletus, Croix, Elbel, Roncaglia, Sanchez, Sotus, quamvis cum secunda sponsa copula intercesserit, ac juramentum; neque per habitam cum alia copulam, vel præstitum juramentum, jus alterius adimitur. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 833.

R. Hæc per se loquendo non tenent locum veræ promissionis sponsalitiæ; possunt enim fieri aliis de causis omnino diversis, v. g., ad solatium, ad risum, ad seductionem, etc. Excipe si hæc ex patriæ consuetudine veram promissionem determinarent: item si tractatus de matrimonio præcessisset inter amicos, et sic sponsus mitteret arrhas et munera jocalia, quæ a sponsa acceptentur. Ex his enim satis innuitur consensus. Ita communiter.

Verba vero hæc: *Non ducam aliam præter te*, non constituunt per se vera sponsalia, ut docent valde communius ac verius Anacleus, Layman et Sanchez. Licet enim hæc importent, quod si ille velit uxorem ducere, non possit ducere aliam; præcise tamen non important, quod illam ducere teneatur; nam sunt verba negativa, et potest contingere, ut etiam ducat nullam: unde contractus remaneret suspensus. — Diximus *per se*; nam aliter esset, si ex circumstantiis colligeretur talem per illa verba voluisse sponsalia contrahere: vel si ipse verba adhiberet de præsentis, dicens, v. g., *nullam volo, nisi te*. In dubio verborum aut signi promissionis sponsalium, in foro interno videnda est intentio contrahentium: in foro externo standum est communi intelligentiæ inclinando in favorem libertatis, ut ait probabilius Viva; quia quisque præsumitur se minus obligare voluisse, quam potest. Ita S. C. C. 5 apr. 1851; et 31 mart. 1760.

460. Q. 3. *Quid de sponsalibus initis per metum?*

R. Si metus sit verus et gravis, atque injuste incussus ab extrinseca et libera causa, docet sententia probabilior et communissima cum Azorio, Laymano, Sa, Salmanticensibus et Sanchez contra Vivam, sponsalia esse ex se invalida. Id deducitur ex illo canonici juris capite, ubi agitur de quadam puella, quæ contraxerat sponsalia cum juramento; sed invita minis parentum in domum sponsi adducta fuerat. Supponunt autem communiter cum Glossa, hanc puellam fuisse desponsatam per metum gravem injuste incussum. Res ad apostoli-

¹V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, nn. 844 et 1056; gravitas metus sumitur respectively ad personas; sane minus in femina, quam in viro ad animum dejiciendum requiritur.

cam Sedem delata est: quæ declaravit puellam liberam omnino ab illis sponsalibus¹.

Diximus: 1. *metus verus*, ut excludatur metus reverentialis, qui est quædam solummodo erubescencia, nisi ei accedant minæ, verbera et alia hujusmodi; 2. *metus gravis*; si enim levis est, sponsalia obligant juxta communiorem ac probabiliorum Bonacinæ, Croix ac Vivæ sententiam; metus enim levis nulla fit æstimatio, cum is sufficientem advertentiam non auferat. Quod valere dicunt, licet metus causam dederit contractui, quamvis tunc permittant parti innocenti, ut resiliat ob injuriam irrogatam; 3. *injuste incussus*: si enim juste incutiatur metus, valent sponsalia; cum tunc ea non nisi irrationabiliter respuantur; 4. *ab extrinseca et libera causa*; si enim sit vel ab intrinseco, v. g., morbo, vel a naturali causa, v. g., naufragio, valent sponsalia; quia tunc nulla fit injuria metum passo, qui potius inter duo libere eligit matrimonium ad se tuendum a malo.

461. Q. 4. *Quid circa sponsalia inita sine consensu parentum?*

R. Sponsalia sine consensu parentum contracta, nisi adsit rationabilis causa excusans, sunt illicita et peccaminosa; nam reverentia parentibus debita postulat, ut in re adeo momentosa filii eorum consilium expostulent, ac judicium quærant. — An autem sint etiam invalida, affirmant Menochius, Gonet, Fagnanus cum aliis; nam ad illicita non datur obligatio. Attamen communis sententia cum Alasia, Beraldi, Croix, Elbel, Layman, Sanchez, etc., docet hoc universim verum non esse; etenim parentum consensus non de necessitate, sed de simplici honestate requiritur a jure canonico:

¹Ex tit. xi, *De despons. impuber.* Neque dicas contractus ex metu initos de se valere, licet queant irritari; nam circa sponsalia occurrit ratio diversa: in aliis contractibus, cum ipsi non sint per se nulli, neque eis resistat ulla dispositio juris positivi, bene potest qui metum passus est, si nolit contractum rescindere, obstrictus manere ad illum exequendum. Sed nemo potest obligari ad exequendum actum per se nullum, et cui expresse resistit dispositio juris, ut est matrimonium durante tali metu ineundum; nam ex adagio: *Connexorum idem debet esse judicium*; atqui matrimonium ex metu gravi injuste incusso est irritum; ergo et sponsalia.

ideo nisi accedant aliæ circumstantiæ, hæc promissio (cum sit de re per se bona et honesta, uti est matrimonium) tenet, etsi non omnis modus observetur in ea emittenda.

462. Unde pro difficultatis solutione potius videndum est, an parentes sic initis sponsalibus renuant consentire irrationabiliter, vel rationabiliter. Si 1, sunt valida sponsalia; nam in iis quæ pertinent ad matrimonium filii sunt sui juris: qui nihilominus poterunt resilire a sponsalibus, si parentes eis minentur malum grave non prævisum, puta exhæredationem, quia omnia sponsalia etsi jurata intelliguntur contrahi sub conditione, quod non superveniat gravis rerum mutatio, aut damnum. Si 2, nulla sunt sponsalia, casu quo justa dissentendi causa sit *perpetua*, uti si matrimonium vergeret in dedecus familiæ; nam nemo potest obligari ad rem injustam exequendam: quod valet etsi accedat juramentum, vel etiamsi sponsalia jungantur cum stupro, nam ideo non aufertur illicitas. Hinc Urbanus I ait, quod *canonum et legum auctoritas talia sponsalia non approbat*¹.

Diximus si causa sit *perpetua*: si enim justa dissentendi causa sit temporanea, ut si timeantur minæ vel discordiæ, quæ tractu temporis (ipsa experientia teste) de facili cessare solent, tunc valent sponsalia; sed eorum executio differenda est usque ad causæ cessationem: in his enim sponsalibus duplex habetur obligatio: una contrahendi simpliciter, alia contrahendi tali tempore. Attamen comparari non tenetur expectare diu, nisi consenserit in hisce sponsalibus sciens difficultatem.

463. *Quid si parentes sponsalia contrahant pro filiis?* Si parentes ipsi contrahant sponsalia pro filiis præsentibus et tacentibus, quoad forum externum, docent communiter sponsalia esse valida. Id declaravit Bonifacius VIII²: *Ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint vel*

¹ Relatus Can. *Si rerum* 1; caus. 1, q. 2. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 877.

² C. un., § 2, *De desp. impub.*, in 6.

*tacite, ut si præsentibus fuerint nec contradixerint, obligantur*¹. Ceterum in foro interno, si filius dissentit, ad sponsalia illa non obligatur; ad veram enim obligationem contrahendam in foro interno, requiritur verus consensus: unde tunc præsumptio cedere debet veritati.

464. Si vero filii sint absentes, tunc si sponsalium a parentibus initorum conscii facti sint, non quidem casu, sed per nuntium vel epistolam a parentibus, probabilius dicunt Concina, Paludanus, Salmanticenses et Sporer, sufficere ad eorum validitatem filiorum taciturnitatem, nec requiri pro foro externo ratificationem. Nam in favorabilibus qui non dissentit cum potest dissentire, consentire censetur: porro sponsalia a parentibus inita censentur cedere in favorem filiorum ob vehementiam amoris quo eos diligunt. Unde D. Thomas: *Robur habent (sponsalia) in quantum illi, inter quos contrahuntur, ad ætatem debitam venientes non reclamant, ex quo intelliguntur consentire in his, quæ per alios facta sunt*².

465. Q. 5. *An matrimonium mere civile, prout fit in Gallia (et alibi) coram magistratu laico, haberi possit saltem instar sponsalium?*

R. Cum Bouvier; affirmandum videtur, si contrahentes intentionem habeant recurrendi postea ad Ecclesiam; quia tunc non contrahunt matrimonium, sed tantum præscripto legis satisfaciunt ad effectus civiles, et simul se obligant, saltem implicite, ad vere postea contrahendum in faciem Ecclesiæ: unde promissio est. Si vero partes contrahant per verba de præsentibus sine intentione recurrendi ad Ecclesiam, et tunc non

¹ Hic nomine *parentum* intelligitur etiam mater, ut communiter tradunt interpretes, hoc enim in loco non habetur respectus ad patriam potestatem, bene vero ad affectum parentum erga filios. Atqui matres non minus diligunt filios, quam patres ipsi: hinc in textu non dicitur *patres*, sed *parentes*. Et ob hanc rationem id negatur de ceteris: nempe non currit de patruo pro nepte, de fratre pro sorore, de tutore pro minore: ac multo minus de extraneis; in iis enim quæ sunt obligatoria, non valet adagium: *Qui tacet, consentire videtur*. Sed valet illud: *Qui tacet, non consentit*. Excipe nisi in aliqua regione talis sit usus, qui legem faciat. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 848.

² In 4, d. 27, q. 2, a. 2, ad 1. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XVIII, n. 5.

habetur, nisi matrimonium clandestinum, quod vim sponsalium habere non potest, ut pluries declaravit S. C. C.

466. Q. 6. *Quomodo dividuntur sponsalia?*

R. Sponsalia dividuntur: 1. in *ecclesiastica*, quæ celebrantur coram Sacerdote ad id deputato, uti mos est in aliquibus locis, non apud nos: et in *clandestina*, quæ ineuntur absque ministerio Sacerdotali (hæc ab aliquibus dicuntur etiam *civilia*); 2. in *absoluta*, quæ a nulla pendent conditione: et in *conditionata*, quibus conditio adnexa est; 3. in *simplicia*, quæ pœnam in resiliens non important: et in *pœnalia*, quæ pœnam continent.

CAPUT SECUNDUM

DE SPONSALIIUM EFFECTIBUS¹

467. Q. 1. *Quot sunt effectus sponsalium?*

R. Effectus sponsalium alii sunt a jure naturæ; et est: 1. gravis obligatio contrahendi matrimonium promissum; 2. lex gravissima de non transeundo ad alia vota; 3. jus inchoatum ad rem in corpora mutuo: hæc enim omnia directe fluunt ab ipsis sponsalibus.

Alii sunt a jure canonico: et est impedimentum, ut vocant, *publicæ honestatis*, per quod sponsus in uxorem ducere nequit consanguineam sponsæ in primo gradu et vicissim. Hic effectus semper durat; et neque solutis sponsalibus solvitur, si ea valida et absoluta fuerint. Sponsalia autem valida sunt, etsi sola voce solisque signis inita sint, absque ulla publica authenticitate; consensus enim ad sponsalia non est necessario ulla solemnitate ligatus. Attamen monet Benedictus XIV tutius esse, si sponsalia in tabulis publicis vel privatis exarentur, ut sic, ubi fuerit opus, melius valeant comprobari².

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 845.

² *De Sym.*, l. XII; et *Notificatione XLVI*.

Alii denique sunt a jure civili; et sunt ex nova, qua utimur lege, ut si unus ex sponsis datam fidem reuatu implere, ab altero coram iudice laico conveniri possit ad omnia damna sibi compensanda, quæ vere et realiter passus est; nulla tamen habita ratione damnorum eventualium, vel clausulæ pœnalis. — Ut tamen civilis lex hanc actionem tribuat, tria requiruntur: 1. ut sponsalia sint valida, et de hoc si conveniant sponsi, nulla alia fit investigatio; si non conveniant, iudex ecclesiasticus id definit ex Tridentino⁴, et Benedictina Instructione data anno 1742; 2. ut in publicam vel privatam scripturam redacta fuerint; 3. ut consensus ascendentium vel concilii familiæ adfuerit per actum authenticum, si res sit de sponsalibus filiorum vel etiam minorum⁵.

468. Q. 2. *An oriatur obligatio in eo, qui fecte sponsalia promisit?*

R. Certum est quod ille qui fecte promisit sponsalia alteri parti vere repromittenti, graviter peccat illam decipiendo in re gravissima, ac ideo tenetur de damnis; cum fuerit illorum iniqua ac impellens causa. Imo et vere contrahere, si aliter damna illa reparare non valeat, vel si defloratio intercesserit, ut tenendum est cum D. Thoma; quia tunc damnum nullo alio modo adæquato reparari potest⁶. — Verum utrum, præclusis damnis, ex vi ipsius promissionis fecte emissæ enascatur obligatio justitiæ adimplendi talia sponsalia, videndum est in quonam cadat fictio; hæc enim potest in sponsalibus diversimode contingere: 1. si ea externe promittens non habuit animum vere contrahendi: 2. si habuit animum serio sponsalia contrahendi, sed non se ad ea obligandi; 3. si animum habuit vere sponsalia contrahendi et se ad illa obligandi; sed non postea ea ad effectum reducendi.

469. Hoc posito, dicimus: — 1. promittentem exterius sponsalia, sed sine animo vere contrahendi, non tenetur stare promissis; quia promissioni defuit consensus internus, ergo nec fuit vera promissio: unde ex ea nulla oritur vera justitiæ

⁴ Sess. XXIV, can. XII.

⁵ Cod. Ped., art. 1508. — C. A. 1217. — C. G. 1587 et seqq.

⁶ Suppl. q. 46, a. 2 — C. 1, *De adult. et stupr.* — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 852.

obligatio; sed fallacia tantum verba quasi jocando habentur prolata¹; — 2. neque illum teneri qui habuit animum sponsalia contrahendi, non tamen animum ad ea se obligandi: quod valet probabilius, etsi quis noverit ex promissione obligationem oriri; nam velle promittere et nolle se obligare, non est promittere: et sane qui ponit positivam intentionem non se obligandi, ponit conditionem contrariam substantiæ obligationis; ergo ipsam penitus destruit². Quod valet etsi promissio sit jurata, ut docent cum D. Thoma, D. Bonaventura et D. Antoninus; nam juramentum sequitur naturam promissionis: unde esto quod sic promittens peccet, Deum in testem falsitatis vocando, vel saltem inaniter usurpando; non tamen obligatur stare promissis, quia obligatio nascitur ex promissione vera, non ficta; — 3. certum est promittentem, qui habuit animum se obligandi ad sponsalia, non tamen ea implendi, teneri ad sponsalia, ideoque ad matrimonium; quia jam contraxit obligationem. Quod valet, quamvis ad obligationem non advertat; quia jam habet virtualementem se obligandi, cum ipse velit contrahere modo ordinario.

470. Q. 3. *Quandonam obligatio a sponsalibus orta implenda est?*

R. Si terminus fuit præfixus, eo adveniente, sponsalia sunt implenda: quia legitima pactio servanda est. Si nullum est

¹ Esto quod fide promittens peccaverit contra justitiam alteram partem decipiendo, non tenetur tamen ex justitia ponere verum consensum; cum nulla ei aderat obligatio contractum ineundi, et contra alter nullum acquisierit jus in eum ex suo consensu. Ideo tenetur quidem ratione deceptionis postea damna resarcire, sed non tenetur ratione promissionis verum consensum ponere, et matrimonium contrahere.

² Dices: *Quando quis vere promittit, non potest nolle obligari; cum id sit de natura contractus; obligatio enim est effectus naturalis promissionis, sicut calefacere est effectus naturalis ignis; ergo sicut positio igne, necessario sequitur calefactio, ita posita promissione, necessario sequitur obligatio.* R. Hoc est quidem probabile; sed semper probabilius est contrarium; nam contractus a voluntate pendet; ergo ubi deest voluntas se obligandi, necessario deficit obligatio. Paritas autem ignis non tenet; nam ignis supponitur vivus et verus; sed quid si extinguatur, vel ignis sit fictus? et talis est in casu nostro; extincta etenim obligatione, extinguatur, ut ita dicam, et ignis. Sanchez.

præfixum tempus, tunc si altera pars ex oblivione, timore aut verecundia, ut præcipue evenit in sœminis, non peteret, tenetur sponsus de se sine petitione contrahere, cum commode potest. Sed si altera pars, quæ potest commode petere, tacet, tunc ipsa videtur dilationi assentire.

Hoc valet quoad sponso; sed quoad judicem ecclesiasticum recte docet Sanchez cum D. Bonaventura, Antonino, Concina, Navarro, Roncaglia et aliis innumeris, quod non debet iudex renuentem cogere ad matrimonium, si inde scandala aut rixæ timeantur. Legitur in jure¹: *Ecclesiastica censura compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit), in uxorem recipiat.* Hac de causa hanc praxim tradunt sequendam a Confessariis: *Adhortationibus præmant executionem promissionis, et si eam obtinere nequeant, præcipiant reparationem damni aut liberam utriusque partis compositionem, quod ordinarie melius est. Eam per se vel per mediationem alicujus tertiæ personæ petant.* Bouvier.

471. Q. 4. *Quid de sponsalibus sub conditione initis?*

R. Conditio sponsalibus apposta per se loquendo illis non officit; cum tantummodo, modum, non eorum substantiam respiciat; quomodo autem conditiones sint resolvendæ, non una sententia est. Alii docent eas accipiendas esse ad modum, quo accipitur conditio in ipso matrimonio apposta; nam sponsalia sunt via ad matrimonium: unde habere debent eadem consecutaria. Alii vero contendunt hasce conditiones esse resolvendas sicuti resolvuntur conditiones aliorum contractuum; quia non currit eadem et adæquata ratio pro sponsalibus et matrimonio: sane hoc est insolubile, non item illa. Unde in hac sententia, si conditio est de re possibili, tenent sponsalia; si de impossibili sive de jure sive de facto, nulla sunt et invalida².

Quid autem (quæres) si sponsalia inita sint in gradu prohi-

¹ C. x. *De spons.* Etiam in dubio melius erit, ut dicunt Tamburini et Concina, evitare damna talis matrimonii, quam damnum partis; maxime quia hæc conjugia malos exitus habere solent. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 845.

² Devoti, *Inst. jur. ubi de matr.*, § 111.

bito, sed sub conditione: si Papa dispensaverit? Certum est promissionem esse nullam, si Papa in eo impedimento non sit solutus dispensare; nam quod Superior non solet concedere vel non nisi difficillime, reputatur impossibile. Idem est, si Papa soleat quidem dispensare, sed sponte causam non habeant; sicut enim Papa non debet dispensationem concedere sine causa legitima, ita nec sponsi illam petere. Tota ac gravis quæstio est, quando Papa in tali gradu solutus est dispensare cum causa, adestque talis causa. Alii cum Barbosa, Berardi, De Luca, Ledesma, Veracruz, Victoria et Vivaldo, dicunt illam promissionem sponsalitiæ esse nullam, ideo requiri novum consensum, ut impetrata jam dispensatione, promissio convalescat, ac proinde licitum esse utrique contrahenti, ante impetratam dispensationem et renovatum consensum, etiam altero invito, resilire; nam impediti ad matrimonium sicut sunt inhabiles ad contrahendum, ita ad promittendum. Alii vero plures cum Alasia, Laymano, Lugo, Pontio, Salmanticensibus, Sanchez, Sporer ac D. Thoma¹, docent quod etsi illa sponsalia suspensa maneant ante dispensationem ob dirimens impedimentum, neque ante conditionis verificationem inducant impedimentum publicæ honestatis; attamen remanent sponsi obligati ad expectandum conditionis eventum, et sponsalia cum alia persona inita essent nulla; fides enim data servanda est. Unde eo in casu contractus differtur ad tempus verificationis conditionis: quo veniente, jam contractus validus fit et absolutus sine novo consensu, juxta illud: *Actus factus tempore inhabili, re-latus ad tempus habile, valet pro illo*. Sic votum Episcopi transeundi ad Religionem, si Papa dispensaverit, secundum omnes validum est: sic vertente lite de Beneficio, licet pacisci contententibus de pensione danda *si Papa dispensaverit* (etsi ea conditione seclusa, pactum esset simoniacum), et vere obligat; ergo similiter in casu nostro.

Quidquid tamen sit, praxis tribunalium habet hæc sponsalia uti nulla, adeo ut obtenta dispensatione, necessarius sit novus consensus; et interim utrique contrahenti in utroque foro liberum est alia sponsalia inire. Habentur enim prima illa in radice invalida, etsi jurata; quia cum talia sponsalia sint de sui natura prohibita, juramentum non potest illa confirmare. Rota romana hanc sententiam semper secuta est²; item S. Concilii Congregatio nuper etiam, die 2 oct. 1857³. Quod valere dicunt, etiamsi agatur de consanguinea violata; nam esto quod stuprator debeat impetrari dispensationem, si matrimonium vere pro-

¹ In 4, distr. 59, a. 1, ad 3. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. III, n. 650; et l. VI, n. 859.

² Decisio cxxvii, part. VIII Recentiorum.

³ *V. Analecta juris pontif.*, an. 1857.

misit; imo etsi promiserit fide casu quo mulier non potuerit fictionem advertere: videlicet ratione damnorum, quibus aliter non satis providere possit: at non ratione sponsalitiæ promissionis, quæ nullius roboris habetur.

472. Q. 5. *An liceat sponsalibus apponere pœnam?*

R. Vel pœna sponsalibus apponitur generatim et absque personarum discrimine, ita ut quicumque ab iis resiliat, sive juste sive injuste, ad pœnam cogatur. Vel apponitur speciatim et cum limitatione ad solam eam partem, quæ injuste resiliat.

Si 1, pœna est illicita et invalida; quia per eam læditur matrimoniorum libertas: *Cum itaque, legit jus canonicum, libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, mandamus*¹, etc. Quo in casu si pœna soluta sit, probabilius docent Hurtadus, Palaus, Salmanticenses alique contra Lessium et Sanchez, eam esse restituendam; quia nullus adest eam retinendi titulus, dum lex irritat talem promissionem². Quod valet, etsi pœna hæc fuerit juramento firmata; quia juramentum non potest esse vinculum rei a lege prohibitiæ.

Si 2, id est si pœna apponatur cum limitatione ad solam eam partem, quæ injuste resiliat, est quidem probabilis sententia Bonacinae, Concinae et Sanchez, qui etiam in illo casu invalidam tuentur pœnam appositam; quia adhuc aliquatenus libertas matrimonii læditur³. Attamen probabilior est

¹ Cap. *Gemma* xxix de sponsalib.

² L. fin., c. *De spons.* Hinc communissime tradunt eos peccare (mortaliter juxta aliquos, juxta alios venialiter) qui sponsalia ineunt cum hac pœna vel a seipsis vel a consanguineis aut amicis apposita; quia faciunt contra legem, quæ libertatem matrimonii tuetur. Dicimus *vel a consanguineis aut amicis apposita*; cum enim damnus propinquorum et amicorum reputemus damnus nostrum, ideo semper est læsio libertatis, et periculum involuntarie contrahendi ob timorem illius pœnæ. Secus ergo esset, si motu proprio et absque ullo sponsorum mandato pœnam apponeret aliquis extraneus; extraneorum enim damnus non ita urget nos. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. VI, n. 855.

³ Lex civilis Pedemontana hac de causa vetat, ne in adjudicanda damnorum compensatione in sponsalibus ratio habeatur clausulæ pœnalis; vid. supra, *De effect.*

opinio Anacleti, Laymani, Pontii, Roncagliae, Salmanticensium, Suarez ac Vasquez, qui tunc affirmant pœnam esse validam et licitam; non est enim contra jus naturale, quin imo rationabile est in jure naturali, ut pœna imponatur injuste resilienti a contractu. Neque contra jus positivum; quia hoc jus loquitur de pœna, quæ turbat matrimonii libertatem: atqui pœna specialim apposita cum limitatione indicata, rationabilem matrimonii libertatem non turbat.

473. Q. 6. *An sponsalibus apponi possint arrhæ?*

R. *Arrharum* nomine venit quod in pignus matrimonii celebrandi traditur a sponsis vel a parentibus¹. Arrha differt: 1. a *pœna*, quæ per se culpam supponit et odiosa est; arrha autem nullam pœnam importat; 2. a *promissione*, qua nondum res est tradita. Hæc promissio in sponsalibus approbatur, si sit facta a muliere²; quia tunc censetur facta causa dotis: non vero si sit facta a viro³; quia tunc jure præsumitur facta ob causam turpem, nisi aliud juste colligi possit; 3. a *largitate sponsalitis*, quæ fit simpliciter in re parva ad captandam benevolentiam: et absolute tribui censetur. Quanquam aliquando hæc elargitio cum arrha confundatur.

Hoc posito, dicimus: arrhæ quæ sponsalibus apponi solent, probantur in jure; cum tribuantur, ut firmior evadat contractus: unde etiam, iis restitutis, vinculum sponsalium non solvitur⁴. Leges autem improbarunt pœnas ac promissiones, non arrhas; quia arrhæ utpote statim tradendæ, non solent concedi, nisi in exigua quantitate, et cum matura deliberatione. In pœna autem et promissione, cum res non tradatur cito, facile et incaute offertur in quantitate magna;

¹ L. XXXV, *De cont. emp.* — ² C. *De illis in de cond. app.*

³ L. XCVII, § 2, *ff. de verb. ob.* — V. Ferraris, vº *Arrha*.

⁴ L. XXXV, *De contr. emp.* — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 852. Ab antiquo jure statutum est circa arrhas: 1. secuto matrimonio, arrhæ redeunt ad tradentem; 2. si qui arrhas dedit, juste resiliat a sponsalibus, eas sibi recuperat: si injuste, amittit; 3. si injuste resiliat qui arrhas accepit, reddet quantum accepit, si ætate sit minor. Si vero major, tunc restituet duplum, nempe amittet proprias et restituet acceptas. Imo ad quadruplum etiam teneri poterit, si ita conventum fuerit; ultra quadruplum leges patris prohibent. V. l. V. *Cod. ubi de spons. Arg.*, l. XIX, *ff. de verb. obl. D.*, l. V, *Arg. dictæ legis*, § *Patrem vero*, etc.

experientia enim quotidiana docet homines faciliores esse ad promittendum, quam ad cito dandum.

474. Q. 7. *Quænam sunt sponsorum officia post sponsalia inita?*

R. Sponsi post rite inita sponsalia curare debent:

1. Ut aliquo temporis spatio ante conjugium Confessionem faciant perito Confessario, eaque præsertim peccata aperiant, licet jam declarata, ex quibus oriri potest aliquod impedimentum. De hisce porro sunt caute interrogandi, ne facta, instantibus nuptiis, Confessione, in graves incidant angustias, si forte detegatur aliquod impedimentum.

2. Ut christianæ Religionis rudimentis, si opus sit, bene instruantur; Parochus enim tum ex Rituali R. tum ex decreto S. C. C. confirmato et a Clemente XI, et a Benedicto XIV Encyclica *Etsi*, 2 februarii 1742, nequit vel ad ipsas proclamationes procedere, nisi prius sponso in rebus fidei instructos inveniat vel certo sciat: secus neque possent christiane prolem instituere. — Attamen non est a matrimonio prohibendus qui scit præcipua fidei nostræ mysteria, sed quia hebetis est ingenii et exilis memoriæ, post omnem adhibitam diligentiam illa retinere et recitare non valet, si saltem aliquo rudi modo ea perceperit; sed curabit Parochus, concludit idem Benedictus, ut iste frequenter audiat quæ semel crasse didicit, ne ab ejus mente penitus elabantur¹.

3. Ut ante benedictionem Sacerdotalem in Templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent², prout habet Tri-

¹ V. *De Syn.*, l. VIII, c. xiv. — Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 54. Hic audiatur Synodus Laudensis celebrata anno 1854: Parochus ipse personaliter, nisi gravis necessitas coadjutorem substituere exigat, istud examen utriusque sponsi separatim instituat; et consensum, non promissionem de futuro matrimonio, antequam publicationes in Ecclesia fiant, excipiat; id vero fieri non liceat in domibus privatis, sed in cubiculo residentie parochialis, januis quidem apertis, sed comitatu sponsorum ita remoto, ut queat videre, non autem audire sponso, dum interrogantur separatim a Parocho.

² Sess. xxiv, c. 1. « Cuilibet Parocho (ait S. Alphonsus, *Homo Apost.*, tract. VII, n. 32) elaborandum esset, ne verba sponsorum acciperet, nisi paulo ante matrimonium contrahendum cum experientia observemus, nisi sponsalibus, totum illud temporis spatium inter nuptias intercedens esse tempus peccatorum. » — V. Ferraris, vº *Sponsi*.

dentinum; id enim esse non potest generatim sine animæ periculo. Et curandum etiam, ne celebrationem matrimonii diu protrahant; quia ex dilatione solent non raro sequi peccata et scandala. Et interim curetur, ne sponsi soli maneant, sed semper habeant aliquos propinquos, vel alios præsentés: quæ res uti gravissimi momenti observanda est.

475. Aliqui dicunt non esse negandam absolutionem juveni et puellæ, qui aliquo tempore sese solos invisunt animo matrimonium contrahendi; quia nemo tenetur ducere personam sibi ignotam. Hæc doctrina, quæ speculative videtur rationabilis, in praxi, teste experientia, valde periculosa est, et vix semel aut iterum et maxima cum cautela permittendum esset sponso ad domum sponsæ accedere, et sponsæ aut parentibus illum excipere. Nam testantur Confessarii, qui longo exercitio rerum hujusmodi experti sunt, raro inveniri qui in talibus accessibus non peccaverit, saltem verbis aut cogitatione; cum omnes aspectus et colloquia inter tales personas sint totidem proxima incentiva ad malum. Unde etiam vix sponsis permitti possunt oscula illa vel amplexus, quos mos patriæ permittit etiam non sponsis, et modo non sint pressi, neque per notabile tempus protracti. Quamvis enim illa publica sint, attamen (concludit S. Alphonsus) *moraliter est impossibile in talibus actibus causa voluptatis habitis se continere a non labendo in pollutionem, vel in copulæ consensum*¹ (H).

Synodus Novariensis vult graviter increpandos esse parentes in hoc delinquentes.

¹ *Op. Mor.*, l. VI, n. 854. Unde illud D. Thomæ, 2, 2, q. 154, a. 4; et q. 169, a. 2, licitum esse quibusdam signis et honestis significationibus ad matrimonium ineundum invitare, caute accipiendum est; versamur enim in re admodum periculosa *Qui puellam in matrimonio requirens, eam quandoque, v. g., in adventu et profectu, honeste amplectatur, sine periculo motuum libidinis, aut saltem sine periculo eis consentiendi, peccati mortalis non est accusandus: imo si adsit ratio hunc actum cohonestans, v. g., timor fundatus ne appareat scrupulosus, aut singularis, ne in derisionem aliorum incidat, nullatenus peccabit. Simili ratione excusatur puella quæ amplexus honestos declinare non potest, quin ludibrio exponatur, vel juveni eam requirenti displiceat.* Ita Bouvier, *Dissertatio in sextum præceptum*, etc. — V. *Metodo per la direzione delle anime*, articolo: Della cura dei giovani che si dispongono ad un collocamento.

CAPUT TERTIUM

DE SPONSALIIUM DISSOLUTIONE

476. Q. 1. *An possint sponsalia semel inita dissolvi?*

R. Certum est sponsalia semel inita, quoad matrimonii promissionem dissolvi posse, cum non pariant vinculum indissolubile, etsi jurata sint; quia juramentum contractui annexum ejus naturam et condiciones sequitur. Diximus quoad *matrimonii promissionem*; nam impedimentum dirimens quod inde exurgit, remanet quoadusque dispensetur. Causæ autem legitimæ solutionis habentur communiter: *Sponsorum consensus, impedimentum superveniens, notabilis defectus animi vel corporis, discessus vel mora unius ex sponsis, melioris status electio, et auctoritas judicis*¹.

477. Q. 2. *An mutuo consensu possint dissolvi sponsalia?*

R. Sicut quilibet contractus dissolvitur per mutuum consensum, ita etiam sponsalia, si intercedant condiciones requisitæ. Ex notissimo enim juris principio, res eo modo dissolvi potest, quo fuit colligata. Atqui sponsalia per mutuum consensum obstringuntur; ergo per mutuum consensum possunt ordinarie dissolvi.

478. Diximus: *Si intercedant condiciones requisitæ*; et sunt: 1. *consensus liber* ex utraque parte; si enim adsit metus gravis vel dolus, sponsalia non dissolvuntur; nam quod metu gravi vel dolo fit, non fit libera voluntate; 2. *causa*, si sponsalia sint juramento firmata: idque ob illius reverentiam. Verum id tantum de honestate requiritur et sub levi; cum juramentum sequatur contractus naturam; 3. *pubertus*: quamvis enim impuberes valide sponsalia contrahere possint, non tamen ea solvere. Id prohibet lex canonica ob eorum levitatem et inconstantiam, ne continuo solvant et contrahant². Unde impubes debet expectare pubertatem: qua adeptæ, etiam altero renuente, ei resiliere fas est, modo id agat intra triduum a die cognitionis tum pubertatis tum privilegii³.

¹ V. Zellingner, *Jur. Eccles.*, l. IV, tit. xxix.

² C. *De illis vii de desp. impub.* — ³ L. III, *Eod. de err. adv.*